

dersdeo

öğrenmenin en kolay yolu o!

Yurttaşlık

1982 ANAYASASI

1982 Anayasası'nın Temel Özellikleri

- 1) Kazuistik bir yöntemle hazırlanmıştır.
- 2) Katı (sert) bir anayasadır.
- 3) Bir geçiş dönemi anayasasıdır.
- 4) Hürriyet – otorite dengesi bozulmuş ve devlet otoritesinin ağırlığı arttırılmıştır.
- 5) Yürütme organı güçlendirilmiştir; yalnızca görev değil, yetki olarak tanımlanmıştır.

6) “Rasyonelleştirilmiş Parlamantarizm” sistemi uygulanmış ve siyasi tıkanıklıkları giderici çözümler benimsenmiştir.

- Cumhurbaşkanına, daha kolay şartlara bağlanmış biçimde seçimleri yenileme yetkisi verilmiştir.
- Çift meclisli sistem terk edilerek Cumhuriyet Senatosu kaldırılmış ve tek meclisli sisteme dönmüştür.
- Meclis Başkanlığı seçiminde 4.turda en fazla oyu alan kimsenin meclis başkanı olacağı kabul edilmiştir.
- Siyasi partilerin mecliste grup kurabilmesi için gerekli sayı 10’dan 20’ye çıkarılmıştır.
- 1961 Anayasası’nda yer alan toplantı yeter sayısı, salt çoğunluktan üye tam sayısının 1/3’üne düşürülmüştür.

7) Daha az katılımcı demokrasi sistemi getirilmiştir (Depolitizasyon).

- Devlet memurlarına, öğretim üyelerine ve üniversite öğrencilerine siyasi partilere üye olmak yasaklanmıştır.
- Siyasi partilerin kadın kolu, gençlik kolu, yurtdışı teşkilat bürosu şeklinde örgütlenme çalışmaları yasaklanmıştır.

Devletin Temel Nitelikleri

A) Başlangıç Hükümleri

1961 ve 1982 anayasalarında başlangıç hükümleri düzenlenmiştir.

Başlangıç kısmında yer alan temel ilkeler şunlardır:

- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık,
- Atatürk milliyetçiliği,
- Atatürk medeniyetçiliği,
- Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi,
- Milli egemenlik,

- Anayasanın ve hukukun üstünlüğü,
- Hürriyetçi demokrasi,
- Kuvvetler ayrılığı,
- Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği,
- Laiklik,
- Her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı,
- Türk vatandaşlarının milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu.

- Anayasada yer alan madde ve kenar başlıkları anayasa metnine dahil değildir.
- Başlangıç kısmında yer alan ilkeler değiştirilebilir; 1995 ve 2001 yılında başlangıç kısmında değişiklikler yapılmıştır. Ancak 1982 Anayasası'nın ikinci maddesinde yer alan “devletin, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayandığı” hükmü değiştirilemez.

B) Değiştirilemez Hükümler

Madde 1:Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2:Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde;

- İnsan haklarına saygılı,
- Atatürk milliyetçiliğine bağlı (sübjektif milliyetçilik),
- Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan,
- Demokratik,
- Laik,
- Sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 3:Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. (Üniter Devlet vurgusu)

- Dili Türkçedir.
- Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
- Milli Marşı “İstiklal Marşı” dır.
- Başkenti Ankara’dır.

C) Cumhuriyetçilik

- Cumhuriyetçilik ilkesi 1924, 1961, 1982 Anayasalarının değiştirilemez ortak tek maddesidir.
- İlk Cumhuriyet anayasası “1921 Teşkilat-ı Esasiye” sidir. 1923 yılında yapılan değişiklikle Cumhuriyet **hükümet şekli** olarak düzenlenmiş ve 1937 yılında yapılan değişiklikle **Devletin niteliği** olarak 1924 Anayasası’nda düzenlenmiştir.

D) Üniter Devlet İlkesi

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olmasını ifade eder.
- Toprak bütünlüğünü ve milli birliği koruyan bir anayasa hükmüdür.

E) İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi

- Temel hakların anayasal güvence altında olmasıdır. İlk kez 1982 Anayasası'nda düzenlenmiştir.
- Bu ilke 1961 Anayasası'nda insan haklarına dayalı devlet olarak yer almıştır.

F) Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

- Irk, dil, din birliğine değil birlikte yaşama isteği, ortak geçmiş bilinci ve kader birliğine dayanan bir milliyetçilik anlayışına sahiptir.
- Milliyetçilik ifadesi 1924 Anayasası'nda yapılan 1937 yılı değişikliğiyle anayasaya girmiştir. Bu hüküm 1961 Anayasası'nda milli devlet, 1982 Anayasası'nda Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet olarak yer almıştır.

G) Demokratik Devlet İlkesi

- İlk kez 1961 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Demokratik devletin vazgeçilmez unsurları:
- Siyasi karar organlarının genel oya dayanan serbest seçimlerle oluşması,
- Azınlıkta kalan fikirlerin örgütlenmesi ve çoğunluğu oluşturan fikrin yönetme hakkı,
- Vatandaşların tümünün temel haklarının tanınması ve güvence altına alınmış olması,
- Demokratik biçimde örgütlenmiş siyasi partiler arasında yürütülen iktidar yarışması.

Demokratik Devletin Araçları

- **Genel Oy İlkesi:** Irk, cinsiyet, servet, öğrenim durumu, vergi mükelleflliği gibi ayrımlar olmaksızın bütün vatandaşların oy hakkına sahip olmasıdır. İlk kez 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması ile geçilmiştir.
Yaş ve kısıtlılık durumu genel oy ilkesi ile ilgili değildir.
- **Seçimlerin Serbestliği ve Serbest Oy İlkesi:** Seçmenlerin özgür iradesiyle siyasi tercihlerini ortaya koymalarını güvence altına alır. **1987 yılında yapılan değişiklikle oy kullanmayan seçmenlere para cezasının uygulanması bu ilkenin istisnasıdır.**
- **Eşit Oy İlkesi:** Her seçmenin tek bir oya sahip olmasını ifade eder.
- **Tek Dereceli Seçim:** Seçmenlerin temsilcilerini doğrudan seçebilmeleridir. (1946 seçimleri)

- **Kişisel Oy:** Bizzat sandık başında istenilen partiye oy vermektir. Seçmenler vekâlet ile oy kullanamazlar.
- **Gizli Oy, Açık Sayım ve Döküm İlkesi:** Türkiye’de ilk kez 1950 seçimlerinde uygulanmıştır. Seçmenin baskı altında kalmadan oy kullanabilmesini ve seçim sonuçlarının saydamlıkla, dürüstlük ilkesine bağlı olarak saptanmasını amaçlar.
- **Seçimlerin Yargı Organlarının Gözetiminde ve Denetiminde Yapılması:** İlçe, İl Seçim Kurulları ile Yüksek Seçim Kurulu’nun seçim sürecini yönetmesi ve seçim sonuçlarına ilişkin yolsuzluk iddialarını, şikayetlerini karara bağlaması seçimlerin adaletli yapılmasının anayasal güvencesidir.

H) Hukuk Devleti İlkesi

- Kişilerin adalet karşısında eşit olduğu, “kanuni hâkim güvencesi”ne dayanan ve idarenin bütün işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu modeldir.
- Devlet yönetiminin hukuka bağlı olduğu ve bireylerin de hukuki güvenliğe sahip olduğu bir devlet niteliğidir.
- Polis devleti anlayışı, hukuk devleti ilkesiyle karşıt bir içeriğe sahiptir.
- Kamu düzenini sağlamak için kamu gücünü sınırsızca kullanan devlete polis devleti denir.

Hukuk Devleti İlkesinin Gerekleri

- Kuvvetler ayrılığı,
- Yargı bağımsızlığı,
- Temel hakların güvenceye alınması,
- Kanun önünde eşitlik,
- İdari işlemlerin yargısal denetimi (iptal ve tam yargı davası).

Yasama Kısıntıları: İdarenin bazı işlemlerine karşı yargısal denetim yolunun yasama organınca kapatılmasıdır.

- 1) Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler.
 - 2) Meslekten çıkarma dışındaki Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları (2010).
 - 3) Yüksek Askeri Şura'nın terfi ve kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri (2010).
 - 4) Askerler hakkında verilen disiplin cezaları.
 - 5) Tahkim Kurulu kararları (2011).
 - 6) Yargıtay Başkanlar Kurulu kararları (Kanunda düzenlenmiştir.)
 - 7) Sıkıyönetim komutanının işlemleri (Kanunda düzenlenmiştir.)
- 2010 yılında referandumla yürürlüğe giren anayasa değişikliği ile **uyarma ve kınama** cezalarına karşı yargı yolu açılmıştır.

- Anayasa yargısı: Anayasa Mahkemesi **kanun, kanun hükmünde kararname, meclis içtüzüğü** ve **anayasa değişikliklerinin** anayasaya uygunluk denetimini yapan özel bir mahkemedir.
- Kanuni hakim güvencesi: Kişinin bağlı olduğu mahkeme dışında başka bir yerde yargılanmasını, keyfiliği önleyen güvencedir.
- Ceza genel ilkelerine uyulması.
- Hukukun genel ilkelerine bağlılık.
- Çoğulcu demokrasi.
- İdarenin mali sorumluluğu.

I) Laik Devlet İlkesi

- Devletin resmi dininin olmadığı, din kurallarının hukuk sistemine yön vermediği, mutlak inanç özgürlüğüne dayalı modeldir.
- Bireylerin dini inançlarını, vicdani kanaatlerini ve fikirlerini açıklamaya zorlanmaması laikliğin önemli güvencesidir. Bu anlamda din ve vicdan hürriyeti sert çekirdek haklar arasında yer alır ve mutlak bir özgürlükle sınırlandırılmaz.

- İbadet hürriyeti kişilerin inandıkları dinin ibadet, ayin ve törenlerini serbestçe yerine getirebilmelerini ifade eder. İbadet hürriyeti nispidir ve sınırlanabilir.
- Devletin resmi bir dininin bulunmaması, kamu yönetiminin dini esaslara dayandırılmaması, devleti oluşturan kurumların dini kurumlardan ayrıştırılması ve devlet yönetiminin eşitlik ilkesi ve tarafsızlıkla bütün inanç gruplarına aynı noktadan yaklaşması laiklik ilkesini güçlendiren diğer özelliklerdir.
- **Diyanet İşleri Başkanlığı** 3 Mart 1924'te kurulmuştur; ilk kez 1961 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Başbakanlığa bağlı olan Diyanet İşleri Başkanlığı günümüzde anayasal kurumlardan biridir.

i) Sosyal Devlet İlkesi

- Toplumsal adaleti ve barışı sağlamak için ekonomik ve sosyal yaşama müdahale eden, sınıflar arasındaki kutuplaşmayı azaltan ve servet farklılığına dayanan eşitsizlikleri gidermeyi amaçlayan bir devlet anlayışıdır.
- Vatandaşların sosyal durumlarını iyileştiren, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlamak için gerekli önlemleri alan ve sosyal güvenlik sistemini yaygınlaştırmayı görev sayan bir ilkedir.
- İlk kez 1961 Anayasası'nda düzenlenmiş ve günümüzde devletin değişmez nitelikleri arasında varlığını sürdürmektedir.

Sosyal Devletin Araçları

1) **Planlama:** Toplumun ekonomik kaynaklarının, ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla, bilimsel ve akılcı kullanılmasını sağlamaya yönelik düzenlemedir. Bu konuda 1961 Anayasası ile kurulmuş **Devlet Planlama Teşkilatı**, 2011 yılında yapılan değişiklikle lağvedilmiş ve yeni kurulan **Kalkınma Bakanlığı**nın merkezi birimine dönüştürülmüştür.

2) İnsan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması.

3) **Sosyal ve Ekonomik Hakların Varlığı:** “Pozitif Statü Hakları”nın anayasal koruma altına alınmasıdır.

4) Devletleştirme ve Özelleştirme:

- **Devletleştirme:** Özel sektöre ait işletmelerin işletme hakkıyla devlete geçmesidir. Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel girişim faaliyetinin Kamu İktisadi Teşebbüsü'ne (KİT) dönüştürülmesidir. Kanunla yapılır ve devletleştirme bedeli teşebbüs sahibine ödenir.
- **Özelleştirme:** Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özel kişilere, işletmelere devredilmesidir. 1999 yılında yapılan değişikliklerle 1982 Anayasası'na dahil edilmiştir.

5) Kamulaştırma: Özel kişiye ait gayrimenkulün kamu yararı amacıyla devlet mülkiyetine aktarılmasıdır. Kamulaştırma, idari işlemle gerçekleşir ve kamulaştırma bedeli taşınmaz malikine peşin ödenir.

6) Artan Oranlı Vergi Sistemi (Vergide Adalet): Vergi mükelleflerinden, gelirleriyle orantılı vergi alınmasıdır. Vergi yükünün adaletli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.